

КЛАСИФІКАЦІЯ ВИДІВ ТЕХНОГЕННОГО ТУРИЗМУ

Казакова Т.А.
Криворізький відділ

Рекреаційно-туристична діяльність є, однією з найперспективніших напрямків в структурі регіонального природокористування. На внутрішньому українському ринку турпродукту на сьогоднішній день існує гостра потреба розвитку туризму на базі місцевих ресурсів. Промислові регіони і міста гостро потребують залучення нових інвестицій за рахунок місцевих ресурсів і *техногенний туризм* – тут самий перспективний вид туризму.

З позицій ландшафтного підходу техногенний туризм – це туризм, де об'єктами виступають промислові антропогенні ландшафти – кар'єри, відвали, шахтні поверхневі провальні утворення, підземні шахтні ландшафти та виробничі структури (заводи, фабрики, комбінати, шахти, шурфи, електростанції). У дещо ширшому варіанті техногенний туризм може розглядатися й як відвідування не лише промислових, а й органічно супутніх з ними селитебних (робітничі селища), обслуговуючих (робітничі бані, адміністративні контори), гідротехнічних (відвідні канали, греблі ставків) та транспортних ландшафтів (відкатні залізниці, заводські мости).

Кожен вид туризму відзначається власними змістовними характеристиками. Вони залежать від мотиваційної складової активного пересування рекреанта у просторі та переліку об'єктів, які складають ресурсний потенціал діяльності в певній галузі туризму. Техногенний туризм може бути реалізованим у багатьох аспектах і напрямках. Різноманіття напрямків техногенного туризму обумовлене поліструктурним характером його змісту. В класифікацію напрямів техногенного туризму можуть бути покладені різні критерії, в різні часи запропоновані М.П. Крачило, І.В. Зоріним, В.О. Квартальновим та іншими для систематизації видів туризму загалом.

Найважливішим критерієм класифікації видів техногенного туризму є мотив до подорожі. Можлива різниця в інтересах людей до участі у турах дозволила виділити 7 видів техногенного туризму: 1) *пізнавальний* (ознайомлення з організацією сучасних промислових ландшафтів в навчальних цілях); 2) *історико-культурологічний* з 2-ма підвидами – *археологічним* (ознайомлення з історичними промисловими ландшафтами, що збереглися частково) та *історичним* (відвідування добре збережених об'єктів ландшафтів промислових територій, територій, які несуть лише пам'ять про об'єкти, що раніше тут функціонували; об'єктів та місцевостей, з якими пов'язане життя видатних людей промислових регіонів); 3) *конгресний* (екскурсії під час роботи наукових форумів); 4) *екологічний* (передбачає ознайомлення з найбільш тяжкими негативними наслідками господарської діяльності на прикладі реальних об'єктів); 5) *екстремальний* – подорожі (лазіння, велопробіг) по

промисловим ландшафтам як аналогам печер (шахти), аналогам гір (крутим і скелястим схилам кар'єрів і шахтних поверхневих провалів, сипким поверхням відвалів), високим технічним спорудам; б) *спортивний* (проведення змагань на гірничопромислових ландшафтах зі скелелазіння, пішохідного та гірського туризму, спортивного велотуризму, маунтинбайкінгу); 7) *профорієнтаційний* (проведення екскурсій на підприємства з метою підвищення привабливості підприємств, як потенційних місць працевлаштування для учнівської та студентської молоді).

Виходячи з функціонально-генетичної структури промислових ландшафтів, автором, за об'єктно-ресурсним критерієм, техногенний туризм поділяється на 2 підвиди – *гірничопромисловий* і *фабрично-промисловий*. У свою чергу серед них виділено 10 варіантів техногенного туризму: гірничо-промисловий – кар'єрний (екскурсії на кар'єр), відвальний, провальний, шахтний (екскурсії на шахту і в шахту); фабрично-промисловий – металургійний, енергетичний (екскурсії на АЕС), машинобудівний, хімічний, гірничо-будівельний тощо.

В залежності від цілеспрямованості та характеру туристичних потоків техногенний туризм цілком може бути як *внутрішнім*, так і *іноземним (міжнародним)*. Внутрішній туризм важливий своєю потенційно високою масовістю за рахунок місцевих мешканців (науковців, студентів, школярів, допитливих людей), іноземний туризм навряд чи буде надто масовим, але досить прибутковим і розрахованим переважно на провідних закордонних науковців представників історичних, природничих і технічних наук.

Аналіз світового, вітчизняного та особистого досвіду автору дозволяє говорити про техногенний туризм як *організований (плановий)* вид діяльності, так як серед об'єктів відвідування головними є працюючі підприємства, до яких потрібен дозвіл на вхід та обов'язкове проходження інструктажу з техніки безпеки. Організація турдіяльності здійснюється туристичними фірмами, турагенствами або маркетинговими відділами підприємств за розробленими маршрутами та попередньо оплаченою путівкою.

За організацією подорожі техногенний туризм може бути ідентифікований переважно як *груповий (колективний) туризм*. Причому, обсяг групи може дорівнювати стандартним вимогам – 20-30 чоловік. Проте, у приватному порядку можна працювати й з окремими туристами згідно індивідуальної програми, а також з малими групами туристів (до 10 чоловік). Але для останнього є певні організаційні обмеження. Наприклад для екскурсії в працюючу шахту оптимальною є група у складі 20 чоловік. Менша кількість нерентабельна для підприємства, більша – неможливо організувати контроль за безпекою групи при перебуванні під землею, де відбувається реальний виробничий процес видобутку корисної копалини (руд, вугілля, солі).

За строками та тривалістю перебування в подорожі техногенний туризм є переважно *короткостроковим* – 5-7 днів. Наприклад, для відвідування техногенних ландшафтів Кривбасу достатньо – 4-5 днів без транспортного переїзду. Програма туру планується згідно класифікації об'єктів і мотивів в техногенному туризмі. Однією з розроблених автором програм техногенного

туризму по території Кривбасу є тур «Індустріальна спадщина Кривбасу»: 1)1 день – прибуття в Міжнародний аеропорт м. Кривого Рогу, або залізничний вокзал Кривий Ріг-головний, або центральний автовокзал м. Кривого Рогу. Трансфер в готель 3* «Аврора»; ознайомча екскурсія по центральній частині м. Кривого Рогу; вечірка у ресторані готелю; 2)2 день – сніданок; екскурсія до сучасних техногенних промислових ландшафтів Кривбасу території Південного ГЗК (до кар'єру, відвалів, хвостосховища, збагачувальної фабрики); обід; екскурсія до дореволюційних залізних рудників Червоного пласта; повернення до готелю; дружня вечеря; 3)3 день – сніданок; екскурсія до дореволюційних залізних рудників Кандибінського пласта; обід; екскурсія до дореволюційних залізних рудників Тарапаківського пласта; повернення до готелю; дружня вечеря; 4)4 день – сніданок; екскурсія до дореволюційних і довоєнних залізних рудників Саксаганського пласта; обід; продовження екскурсії; повернення до готелю; прощальна вечеря; 5)4-5 день – від'їзд додому.

За територіальною ознакою техногенний туризм може бути як *місцевим* (спирається на туристів свого регіону), так і *далеким*, з реалізацією на внутрішньому та міждержавному рівнях. Найкращим часом реалізації програм турів з техногенного туризму є тепла частина року, тому він є більше *сезонним*, але певною мірою може бути й *постійним* (наприклад шахтний туризм). Оптимальним періодом проведення екскурсій є квітень – початок жовтня, коли техногенні ландшафти відрізняються вегетуючою рослинністю і мають естетичну привабливість, стоїть комфортна тепла погода, під'їзні ґрунтові шляхи для автобусного транспорту ще не розмиті. Вікові категорії туристів в техногенному туризмі не обмежені. Від віку учасників подорожі він може бути *дитячим, молодіжним та дорослим*. Зрозуміло, що при цьому методика реалізації і зміст програм турів буде істотно коливатись.

В залежності від способів пересування, транспортних засобів, якими користуються туристи, техногенний туризм поділяється нами на такі види: *автобусний* і *залізничний* (як допоміжний по доставці туристів до регіону та місця екскурсії), *велосипедний* (екстрем-тур по поверхні відвалів і кар'єрів), *пішохідний* (пішохідне пересування під час екскурсій або пішохідного туристичного походу), *техноспелеологічний* (спуск в шахти), *комбінований, техноальпіністський* (лазіння по трубах, висотним будівлям). Таким чином, в залежності від рівня мобільності та способу пересування техногенний туризм є комплексним – *активним і пасивним*.

Основною формою реалізації більшості напрямів техногенного туризму є тури та екскурсії, в меншій мірі спортивно-пізнавальні походи, спортивні змагання. Усі туристсько-рекреаційні подорожі в техногенному туризмі здійснюються за певними маршрутами, що повинні бути науково-методично обґрунтованими та апробованими на практиці.

Криворізьким відділом Українського географічного товариства, кафедрами географічного факультету Криворізького державного педагогічного університету проводиться широка робота з розвитку техногенного туризму в регіоні. Розроблені тури різного змісту і напрямку, викладачами розроблені та проводяться різнопланові екскурсії з науковцями, студентами, школярами,

проводяться наукові конференції з питаннями розвитку техногенного туризму. До турів з техногенного туризму по території Кривбасу залучаються представники інших регіонів України.

Заявка

**На участь
у Х з'їзді УГТ**

П.І.Б. **Казакова Тетяна Анітоліївна**
Установа **Криворізький державний педагогічний університет**
Вчений ступінь, звання **асистент кафедри фізичної географії та геології**
Адреса **50086, м. Кривий Ріг, проспект Гагаріна 54, КДПУ, географічний факультет**
Телефон **8(05-64)66-48-10, 71-59-34, 80974167392**
Е-таїл **kozakov@cabletv.dp.ua**
Назва доповіді **Згідно з назвою статті**
Номер напрямку **6. Географічне краєзнавство та туризм**
Чи потрібен готель або гуртожиток **Потрібен**
Які потрібні електронні демонстраційні засоби під час доповіді **не потрібні**